

SAT-2.205-1-PP-03

THE TEACHER'S FACILITATOR ROLE IN GROUP LEARNING: DEVELOPING COLLABORATION AND CRITICAL THINKING AS KEY COMPETENCES²⁵

Assist. Prof. Iskrena Dimitrova, PhD

Department of Pedagogy

University of Ruse "Angel Kanchev"

Tel.: +359 885609487

E-mail: indimitrova@uni-ruse.bg

***Abstract:** The teacher's facilitator role in group learning is a fundamental prerequisite for developing students' collaboration skills and critical thinking. In this context, the teacher acts less as a traditional source of knowledge and more as a mediator of the learning process who supports interaction, fosters dialogue, and creates conditions for both individual and collective knowledge construction. Through the integration of group methods and interdisciplinary, project-based activities, an educational environment is established in which learners enhance their abilities for argumentation, collaborative decision-making and social responsibility. Such facilitation aligns with contemporary pedagogical paradigms based on the competence-oriented approach and contributes to preparing young people for active civic engagement in an ever-evolving digital society.*

***Key words:** group learning, facilitation, collaboration, critical thinking, competence-based approach, civic engagement*

ВЪВЕДЕНИЕ

В последните десетилетия образованието се развива в условия на значителни промени, свързани с глобализацията, дигитализацията и засилените обществени очаквания към училището. Налага се трайното усвояване на ключови компетентности, които да подготвят младите хора за активно участие в социалния и професионалния живот. Сред тях сътрудничеството и критичното мислене се открояват като особено значими за успешната личностна и гражданска реализация.

Тези процеси естествено водят до промяна в разбирането за ролята и на учителя. Традиционният модел, в който той се възприема основно като източник на знание, постепенно отстъпва място на ново виждане – учителят като фасилитатор, който подпомага взаимодействието, насърчава диалога и създава условия за съвместно конструиране на знания. С оглед на това груповото обучение се явява подходяща педагогическа среда за развиване на умения за аргументация, вземане на решения и социална отговорност, а фасилитаторската роля на учителя се вписва в съвременните педагогически парадигми, ориентирани към компетентностния подход и към необходимостта учениците да бъдат подготвени за динамично променящото се общество.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Фасилитацията в контекста на съвременните образователни модели

Разглеждането на ролята на учителя в съвременното образование предполага опора както върху новите образователни модели, така и върху изследванията в областта на интерактивното и груповото обучение. В класическата педагогическа теория взаимодействието между учител и ученици се описва като съдържащо неизбежен властови елемент, тъй като учителят разполага с институционална и експертна позиция, която му позволява да насочва и контролира учебния процес (Иванов, 1995). Този властови компонент не може да бъде напълно премахнат, защото именно той гарантира запазването на йерархията, необходима за ефективност и ред в училищната среда.

²⁵ Докладът е представен на 25 октомври 2025 г. в секция „Педагогика и психология“ с оригинално заглавие на български език: ФАСИЛИТАТОРСКАТА РОЛЯ НА УЧИТЕЛЯ В ГРУПОВОТО ОБУЧЕНИЕ – СЪТРУДНИЧЕСТВО И КРИТИЧНО МИСЛЕНЕ КАТО КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТ. Докладът отразява резултати от работата по проект № 25-ФПНО-01 „Разработване на стратегии за усъвършенстване на социално-педагогическата работа съобразно съвременните поколенчески характеристики на потребителите на социално-образователни услуги“, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.

В съвременните образователни модели обаче се наблюдава промяна в разбирането за начина, по който властта се реализира – от доминираща и еднопосочна тя се трансформира в ръководна и медиаторна, при която учителят създава условия за активно участие и сътрудничество, като едновременно насърчава самостоятелността на учениците (Мандева, 2015). Според съвременните изисквания педагогическата компетентност се разбира не само като предметна и методическа подготовка, а като съвкупност от умения за насърчаване на учене през целия живот, за интегриране на технологии и за изграждане на метаумения, които подготвят учениците за динамичната социална реалност (Гюрова, 2018). Ето защо фасилитацията не отрича ръководната роля на учителя, а я осъвременява, превръщайки отношенията в класната стая от строго йерархични в партньорски и колаборативни. Тази промяна намира своя ясна изява в груповото обучение, където сътрудничеството е основен принцип на взаимодействие.

Груповото обучение като среда за сътрудничество

Груповото обучение се утвърждава като една от ефективните стратегии за развитие на умения за сътрудничество в училищната среда. В тази форма на организация учениците не са пасивни получатели на знание, а активни участници в процес на взаимодействие и съвместно конструиране на смисъл. Работата в малки групи дава възможност за изграждане на умения за слушане, аргументация и договаряне, като същевременно насърчава поемането на колективна отговорност за крайния резултат.

Изследвания в български контекст показват, че ученето чрез сътрудничество има потенциал за повишаване на груповата сплотеност и за създаване на позитивна образователна среда, основана на колаборативно взаимодействие (Tareva, N. & Donev, 2019). Въпреки ползите от подобен подход, ефективността на груповото обучение зависи от ясната структура и правилата, които учителят въвежда. Ако липсва ръководна рамка, съществува риск взаимодействието да се превърне в хаотично и неефективно.

Именно тук се проявява и двойната роля на учителя – от една страна като ръководител, който задава насоките, регулира динамиката на груповата работа и съхранява устойчивостта на учебната среда, а от друга – като фасилитатор, който насърчава равнопоставеното участие и стимулира сътрудничеството. Международни изследвания показват, че кооперативното учене не само води до по-висока ангажираност и по-добри учебни резултати, но и подпомага развитието на критично мислене, комуникация и социална отговорност (Trung & Truong, 2023). Подобна позиция позволява социалните и познавателните измерения на обучението да се преплитат в единна педагогическа рамка, съответстваща на изискванията на компетентностния подход. Ето защо груповото обучение може да се разглежда не само като методическа техника, а и като възможност за изграждане на трайни социални умения и формиране на отговорност, необходими за пълноценна гражданска реализация. В този процес сътрудничеството и обменът на идеи не просто подпомагат социалното взаимодействие, а стимулират задълбочен анализ, аргументация и вземане на обосновани решения – основа, върху която се развива критичното мислене като следващ етап в груповата работа.

Критично мислене в групов контекст

Критичното мислене се утвърждава като една от базовите компетентности на XXI век, която позволява на учениците да анализират информация, да формулират аргументирани позиции и да вземат обосновани решения. В педагогическата литература то се разглежда като ключово условие за успешна социална и гражданска реализация, тъй като подпомага изграждането на автономност и отговорност в процеса на учене (Кръстева, 2012). В условията на групова работа критичното мислене се развива особено активно, тъй като взаимодействието между учениците предполага изслушване на различни гледни точки, аргументиране на позиции и постигане на консенсус.

Развитието на критично мислене в групов контекст не се изчерпва с усвояването на аналитични стратегии, а включва и формирането на умения за диалог и аргументация, които имат пряко отражение върху гражданската култура на учениците. Следователно фасилитацията съдейства за изграждането на способности за участие в дискусии, отстояване на позиции и вземане на информирани решения – компетентности, които надхвърлят рамките на класната стая и са ключови за социалната реализация на младите хора (Съвет на Европейския съюз, 2018). По този

начин критичното мислене не се разглежда само като индивидуално умение, а като социален процес, който намира плодотворна почва в груповата работа. То е пряко свързано със сътрудничеството и се явява важен елемент от компетентностния подход, ориентиран към подготовката на учениците за активно участие в обществото.

Освен в традиционната класна стая, фасилитаторската роля на учителя придобива нарастваща значимост и в дигиталната учебна среда, където критичното мислене се развива чрез стимулиране на аргументиран обмен, сътрудничество и осмислено отношение към информационните потоци. Наблюденията, основани на изследване, проведено в рамките на дисертационния труд на автора (Димитрова, 2025), показват, че дигиталната грамотност е трайно вплетена в ежедневието на подрастващите, но често се проявява предимно като техническо умение, без задълбочено осмисляне на съдържанието. Повечето ученици използват социалните мрежи ежедневно, но основно за забавление и неформална комуникация. Това подчертава ролята на учителя-фасилитатор като посредник, който подпомага прехода от пасивно потребление към активно, критично и съзидателно възприемане на информацията. Чрез целенасочени групови дейности, основани на диалог, анализ и сътрудничество, учителят съдейства за развитието на критично мислене като същностен компонент и на дигиталната грамотност.

Практическо приложение в училищната среда

Груповото обучение намира широка приложимост във всички етапи на образованието и в различни учебни дисциплини. То съдейства не само за усвояването на знания, но и за развитието на социално-емоционални умения като емпатия, уважение към различието, умение за постигане на компромис и споделена отговорност. В този смисъл груповите дейности имат и възпитателна функция, тъй като изграждат култура на диалог, доверие и взаимопомощ. В подобна среда учител-фасилитатор насърчава активното участие и взаимното уважение между учениците, като създава пространство, в което всеки може да изрази мнение и да бъде чул. Така се формира чувство за принадлежност към групата и се изграждат нагласи, свързани с толерантност, сътрудничество и социална отговорност – компетентности, които подготвят младите хора за активно гражданско участие.

И тук ролята на учителя е динамична: той едновременно ръководи процеса и фасилитира взаимодействието, осигурявайки баланс между структурата и свободата на изразяване. Практическите наблюдения показват, че именно съчетаването на ръководна и фасилитаторска роля гарантира ефективността на груповата работа. Учениците едновременно се чувстват насочвани и подкрепяни, като в същото време имат пространство да проявят инициатива и да развиват социални, когнитивни и комуникативни умения.

Интердисциплинарни подходи

Интердисциплинарните подходи в образованието разширяват приложното поле на фасилитацията и обогатяват потенциала на груповото обучение. Те не се ограничават до конкретни методи, а целят изграждането на свързано мислене и умение за прилагане на знанията в различни контексти. Проектно-базираната дейност служи като естествена рамка за интегриране на съдържание от различни учебни области за развитие на изследователски, творчески и социални умения (Марулевска, 2009). Пример за това е и интегрираният STEALM подход, който обединява наука, технологии, инженерство, изкуства, езици и математика, създава условия за критично и креативно мислене, като поставя учениците в ситуации на реално сътрудничество и прилагане на знанията (Радославова & Великова, 2021). Именно тук фасилитаторската роля на учителя придобива ново измерение – той съдейства за интегриране на съдържанието от различни учебни предмети, развива умения за трансфер на знания и подпомага формирането на цялостна когнитивна и ценностна перспектива. Дигиталните компетентности също подпомагат този процес, като осигуряват инструменти за изследване, визуализация и представяне на резултатите, но най-вече като формират култура на свързано и рефлексивно мислене. Така интердисциплинарният подход се утвърждава като модел на обучение, който обединява различните области на знанието и стимулира учениците да осмислят връзките между тях, докато фасилитацията служи като посредник между индивидуалното откритие и колективното разбиране.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Фасилитаторската роля на учителя се утвърждава като съществено условие за ефективното групово обучение и за развитието на ключови компетентности, необходими за личностната, социалната и гражданската реализация на учениците. Съчетаването на ръководство и подкрепа създава образователна среда, в която се формират не само знания, но и умения за критично и рефлексивно мислене, сътрудничество и споделена отговорност.

В този план фасилитацията се проявява в няколко взаимосвързани измерения: като насърчава на критичното мислене в класната и дигиталната среда; като подпомага колаборативните и социално-емоционалните умения – емпатия, уважение към различието и способност за компромис; и като създава условия за интердисциплинарен обмен и трансфер на знания между учебните области.

По този начин фасилитаторът не просто организира груповата работа, а изгражда култура на сътрудничество, диалог и отговорност, която подготвя учениците за учене през целия живот и за активно гражданско участие. Следователно фасилитацията се разкрива не само като методическа техника, а като съвременна философия на педагогическото взаимодействие – ориентирана към изграждане на самостоятелни, компетентни и социално ангажирани личности в условията на динамично развиващото се днес общество.

REFERENCES

- Council of the European Union, 2018. Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning (2018/C 189/01). *Official Journal of the European Union*, C 189, 4.6.2018, pp. 1-13. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0604%2801%29>
- Dimitrova, I., 2025. The Influence of Online Media on the Acquisition of Social and Civic Competences by Adolescents Aged 14 to 18. Doctoral Dissertation. Ruse, University of Ruse “Angel Kanchev”. (Оригинално заглавие: Димитрова, И., 2025. Влияние на онлайн медиите върху усвояването на социални и граждански компетенции от подрастващите на възраст 14-18 г. Дисертационен труд. Русе, Русенски университет „Ангел Кънчев“.);
- Gyurova, V., 2018. Why Pedagogical Competence Alone is Not Enough for the 21st Century Teacher? *Pedagogical Forum E-Journal*, No. 3, 2018. ISSN 1314-7986. (Оригинално заглавие: Гюрова, В., 2018. Защо само педагогическа компетентност не е достатъчна за учителя на 21 век? *Е-писание „Педагогически форум“*, бр. 3, 2018.)
- Ivanov, I., 1995. The Pedagogical Power of the Teacher. Shumen: “AXIOS”. ISBN 954-87-89-04-3. (Оригинално заглавие: Иванов, И., 1995. Педагогическата власт на учителя. Шумен: „АКСИОС“.)
- Krasteva, A., 2012. Critical Thinking. Professional-Pedagogical Training for Student Education. Veliko Tarnovo: University Press “St. Cyril and St. Methodius”. ISBN 978-954-524-828-3. (Оригинално заглавие: Кръстева, А., 2012. Критично мислене. Професионално-педагогически тренинг за обучение на студенти. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.)
- Mandeva, M., 2015. The Competence-based Approach in Teaching the First (Bulgarian) Language – Primary Stage of Basic Education. Veliko Tarnovo: University Press “St. Cyril and St. Methodius”, Pdf. (Оригинално заглавие: Мандева, М., 2015. Компетентностен подход в обучението по първия (българския) език – начален етап на основната образователна степен. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.);
- Marulevska, K., 2009. Project-based Learning Activity in Primary School. Blagoevgrad: University Press “Neofit Rilski”. ISBN 978-954-680-649-9. (Оригинално заглавие: Марулевска, Кр., 2009. Проектно-базирана учебна дейност в началното училище. Благоевград: Унив. изд. Неофит Рилски.)
- Radoslavova, L. & Velikova, T., 2021. Conceptual Framework and Models for Integrated STEALM Education. Sofia: Primax, pp. 33–55. ISBN 978-619-7242-91-1. (Оригинално заглавие: Радославова, Л., Т. Великова, 2021. Концептуална рамка и модели за интегрирано STEALM обучение. София: Издателство Primax.)

Trung, D. N. & Truong, D., 2023. The benefits of cooperative learning: an overview. *Technium Education and Humanities*, 4, pp. 78–85. <https://doi.org/10.47577/teh.v4i.8709>. Available at: SSRN <https://ssrn.com/abstract=4458647>

Tareva, N. & Donev, D., 2019. Cooperative learning as a method for increasing group cohesion in the classroom. *Pedagogical Forum*, Vol. 7, No. 3, pp. 85-92.